

Strategija životnog puta kao moderator sličnosti parova u crtama tamne trijade

Mohorović, Alberta

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:768811>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Alberta Mohorović

STRATEGIJA ŽIVOTNOG PUTA KAO MODERATOR SLIČNOSTI PAROVA U
CRTAMA TAMNE TRIJADE

Diplomski rad

Rijeka, rujan 2020.

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet u Rijeci
Diplomski studij psihologije

Alberta Mohorović

STRATEGIJA ŽIVOTNOG PUTA KAO MODERATOR SLIČNOSTI PAROVA U
CRTAMA TAMNE TRIJADE

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Igor Kardum

Rijeka, rujan 2020.

IZJAVA

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, znanjem stečenim na Odsjeku za psihologiju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, služeći se navedenim izvorima podataka i uz stručno vodstvo mentora prof. dr. sc. Igora Karduma.

U Rijeci, 2020. godine.

SAŽETAK

Cilj je ovoga rada bio ispitati asortativno uparivanje u narcizmu, makijavelizmu i psihopatiji te koji se mehanizmi nalaze u podlozi uparivanja – inicijalno uparivanje ili konvergencija te aktivno uparivanje ili socijalna homogamija. Također, cilj je rada bio ispitati postoji li moderatorski efekt strategija životnih puteva na asortativnost u spomenutim crtama ličnosti. U istraživanju je sudjelovalo 205 heteroseksualnih parova. Ispitanici su ispunjavali upitnike samoprocjene crta tamne trijade i strategije životnih puteva. U crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva pronađena je niska do umjerena asortativnost. Rezultati potvrđuju hipotezu o aktivnom uparivanju u svim crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva te hipotezu o inicijalnom uparivanju u makijavelizmu, psihopatiji i strategijama životnih puteva, ali ne i narcizmu. Regresijske analize pokazale su da strategija životnih puteva žene i interakcija strategija žene i muškarca predviđaju disortativnost u narcizmu. Kad je strategija muškarca spora, sličnost u narcizmu nije povezana sa strategijom žene. Kad je strategija muškarca brza, sličnost u narcizmu je veća što je strategija žene sporija.

Ključne riječi: asortativno uparivanje, inicijalno uparivanje, aktivno uparivanje, crte tamne trijade, strategije životnih puteva

ABSTRACT

The aim of this study was to examine assortative mating in narcissism, Machiavellianism and psychopathy and which mechanisms underlie pairing - initial pairing or convergence and active pairing or social homogamy. Also, the aim of the paper was to examine whether there is a moderating effect of life history strategies on assortment in the mentioned personality traits. There were 205 heterosexual couples participating in the study by completing self-assessment questionnaires of dark triad traits and life history strategies. Low to moderate assortment was found in the Dark Triad and life history strategies. The results confirm the hypothesis of active pairing in all three of the Dark Triad traits and life history strategies. The results also confirm hypothesis of initial pairing in Machiavellianism, psychopathy and life history strategies, but not narcissism. Regression analyses showed that female strategy and the interaction of female and male strategy predict assortment in narcissism. When a man's strategy is slow, the similarity in narcissism does not change in respect to a woman's strategy. When a man's strategy is fast, the similarity in narcissism is greater when the woman's strategy is slower.

Key words: assortative mating, initial assortment, active assortment, Dark Triad, life history strategies

SADRŽAJ

1.	Uvod	1
1.1.	Asortativno uparivanje	1
1.2.	Mehanizmi asortativnog uparivanja	2
1.2.1.	Aktivni odabir i socijalna homogamija	3
1.2.2.	Inicijalna sličnost i konvergencija	4
1.3.	Implikacije asortativnog uparivanja	5
1.3.1.	Psihološke implikacije asortativnog uparivanja	5
1.3.2.	Socijalne implikacije asortativnog uparivanja	5
1.3.3.	Genetske implikacije asortativnog uparivanja	6
1.4.	Tamna trijada	7
1.4.1.	Tamna trijada i asortativno uparivanje	8
1.5.	Teorija životnih puteva	9
1.5.1.	Parametri strategija životnih puteva	11
1.5.2.	Asortativno uparivanje i strategije životnih puteva	12
1.5.3.	Teorija životnih puteva i tamna trijada	12
1.6.	Problemi rada	14
1.7.	Hipoteze rada	14
2.	Metoda	15
2.1.	Ispitanici	15
2.2.	Mjerni instrumenti	16
2.2.1.	Mjera strategije životnih puteva	16
2.2.2.	Mjera psihopatije	16
2.2.3.	Mjera makijavelizma	17
2.2.4.	Mjera narcizma	17
2.3.	Postupak	18
3.	Rezultati	19
3.1.	Asortativno uparivanje u tamnoj trijadi i strategijama životnih puteva	20
3.2.	Moderatorski efekt strategija životnih puteva na sličnost u tamnoj trijadi	21
4.	Rasprava	25
5.	Zaključak	27
	Literatura	28

1. Uvod

1.1. Asortativno uparivanje

Asortativno se uparivanje odnosi na tendenciju da se ljudi sustavno uparuju prema jednoj ili više karakteristika (Luo, 2017). Istraživanja koja su se bavila interpersonalnom privlačnosti nezavisno su ispitivala suprotstavljene koncepte asortativnog uparivanja - sličnost i komplementarnost (Figueredo, Sefcek i Jones, 2006).

Prema teoriji komplementarnih potreba, ljude privlače partneri različitih karakteristika od njih (Winch, Ktsanes i Ktsanes, 1954). Ovaj princip ogleda se u izreci "suprotnosti se privlače". Uparivanje seksualnih partnera na temelju različitosti naziva se disortativno ili negativno asortativno uparivanje. S druge strane, sličnost se već dugo smatra glavnim pravilom privlačnosti (Byrne, 1971; prema Luo, 2017; Montoya, Horton i Kirchner, 2008). Uparivanje seksualnih partnera na temelju sličnosti nazivamo pozitivnim asortativnim uparivanjem. Iako su oba pristupa, i sličnost i komplementarnost, imala svoje zagovaratelje, rezultati uglavnom idu u prilog hipotezi o sličnosti.

Istraživanja ove teme sežu do Pearsona (1903; prema Luo, 2017) koji je pronašao pozitivne korelacije kod 1000 bračnih parova u visini, rasponu ruku i dužini podlaktice. Otada se ovo područje istraživanja proširilo na ispitivanje sličnosti parova u raznim karakteristikama, poput stavova, sposobnosti, osobina ličnosti, tjelesnih karakteristika, vrijednosti i psihopatologije. Nalazi takvih istraživanja uglavnom podržavaju hipotezu pozitivnog uparivanja (McCrae i sur., 2008; Watson i sur., 2004). Ipak, parovi su sličniji u nekim karakteristikama pa govorimo u hijerarhiji sličnosti. Na primjer, bračni su parovi jako slični kada je riječ o političkim i religioznim stavovima, dok su sličnosti u crtama ličnosti uglavnom niže do umjerene pa korelacije ne prelaze .30 (Watson i sur., 2004). Najviša sličnost kod partnera pronalazi se u demografskim karakteristikama, zatim u vrijednostima, interesima i životnom stilu te naposljetku u crtama ličnosti (Luo, 2017).

Partnerska sličnost najviša je za dob i ostaje konzistentno visoka kroz cijelo stoljeće istraživanja (Schwartz i Graf, 2009; Van de Putte i sur., 2009). Korelacija dobi bračnih partnera tipično iznosi od .70 do .90 (Feng i Baker, 1994; Watson i sur., 2004). Korelacije u obrazovanju bračnih partnera u rasponu su od .40 do .60. (Watson i sur., 2004). Iako je u 20. stoljeću opažen

pad u rasnoj i religioznoj endogamiji (brak s članom vlastite grupe), endogamija u rasi, etnicitetu i religiji i dalje je norma na Zapadu (Luo, 2017). Za stavove se pronalaze snažne pozitivne korelacije (.40 - .70) i nešto slabije za vrijednosti (.10 - .40) (Feng i Baker, 1994; Gaunt, 2006; Watson i sur., 2004). Također, partneri su umjereno slični u inteligenciji i sposobnostima. Te se korelacije kreću tipično između .20-.40 (Reynolds, Baker i Pedersen, 2000; Van Leeuwen, van den Berg i Boomsma, 2008; Watson i sur., 2004).

Postoji umjerena pozitivna povezanost subjektivne dobrobiti partnera, depresivnih simptoma, zlorabe supstanci i antisocijalnih ponašanja, a te korelacije se kreću od .20 do .50 (Frisell, Pawitan, Langstrom i Lichtenstein, 2012; Grant i sur., 2007; Hoppmann, Gerstorf i Hibbert, 2011a; Hoppmann, Gerstorf, Willis i Schaie, 2011b; Rhule-Louie i McMahon, 2007). Umjerena sličnost pronađena je i u navikama, hobijima i životnom stilu bračnih parova (konzumacija alkohola, kave i čaja, pušenje, cirkadijalni ritam, vježbanje) s tipičnim rangom od .20 do .50. (Buss, 1984; George i sur., 2015; Randler i Kretz, 2011). U tjelesnim karakteristikama partnera (razne mjere tijela, krvni tlak, funkcioniranje bubrega, razina kolesterola) postoje male pozitivne korelacije (.10-.20) (Di Castelnuovo, Quacquareccio, Donati, De Gaetano i Iacoviello, 2009; Peek i Markides, 2003; Voracek, Dressler, i Manning, 2007). Partnerska sličnost u percepciji tjelesne privlačnosti i zdravlja je nešto viša te iznosi između .30-.40 (George i sur., 2015).

Korelacije sličnosti partnera u crtama ličnosti uglavnom su pozitivne, ali nisu visoke. Za svaku crtu petofaktorskog modela ličnosti nalaze se značajne pozitivne korelacije u rang od .10 do .30 (Botwin, Buss i Shackelford, 1997; Luo, 2009; Watson i sur., 2004). U kros-kulturalnoj analizi u 4 države, McCrae i suradnici (2008) pronašli su slabe dokaze za uparivanje na temelju globalnih crta ličnosti, ali su sličnosti bile jače izražene na razini faceta.

1.2. Mehanizmi asortativnog uparivanja

Jesu li pozitivne korelacije koje se pronalaze rezultat biranja sličnih ljudi za partnere ili nusprodukt nekih drugih procesa? Moguće je da partnerska sličnost postoji zbog inicijalnog uparivanja ili kao rezultat konvergencije ili usličnjavanja. Drugim riječima, ako partneri nisu slični na početku veze, postoji mogućnost da jednostavno postanu sličniji s vremenom. Jedan od potencijalnih mehanizama je i aktivan odabir partnera na temelju osobnih preferencija prema

sličnosti. S druge strane, sličnost bi mogla biti pasivni produkt socijalne homogamije – pronalaženja partnera u vlastitom neposrednom geografskom i socijalnom okruženju u kojem se nalaze osobe sličnijih karakteristika.

1.2.1. Inicijalna sličnost i konvergencija

Ako sličnost partnera nije postojala na početku veze, postoji mogućnost da partneri postaju sličniji s vremenom zbog povećanja interakcije, poznatosti i sinkronizacije rutina. Longitudinalna istraživanja pokazuju da su partneri u dugoročnim vezama slični u razini depresivnih simptoma i sreće, a i promjene koje s godinama nastaju dolaze u paru (Hoppmann i sur., 2011a; Hoppmann i sur., 2011b). Stoga je moguće da partneri postaju sličniji s vremenom zbog zajedničkog života. Također, ispitanici jednog istraživanja bili su bolji u spajanju fotografija partnera slikanih na 25. godišnjicu nego onih koje su slikane na medenom mjesecu, što sugerira da su partneri postali sličniji izgledom (Zajonc, Adelman, Murphy i Niendenthal, 1987).

Međutim, parovi koji su u ranoj fazi veze (do 6 mj.) pokazuju uzorke sličnosti koji nalikuju uzorcima sličnosti parova u dugoročnim vezama (Luo, 2009). Longitudinalna istraživanja bračnih parova pokazuju da se razina sličnosti u stavovima i ličnosti neznatno mijenja u periodu od 20 godina (Caspi, Herbener i Ozer, 1992). Također, postoje dokazi da sličnost u ličnosti i interesima postoji i prije upoznavanja partnera (Gonzaga i sur., 2010), a sličnost u zadovoljstvu životom opada nakon razvoda (Wortman i Lucas, 2016). To pruža dokaze za tvrdnju Caspi i sur. (1992) da zajednička iskustva i okolnosti igraju značajnu ulogu u održavanju, a ne povećanju inicijalne sličnosti.

Također, opažena sličnost u dugoročnim vezama može biti rezultat osipanja, a ne konvergencije. Odnosno, ako partneri koji si nisu slični prekidaju, s vremenom ostaju samo parovi koji su sličniji (Bacon, Conte i Moffatt, 2014). Schwartz (2010a, 2010b) je pronašla dokaze za to u longitudinalnom istraživanju: parovi koji su živjeli skupa bili su manje homogamni po edukaciji od bračnih parova, iako razlika nije bila očita kad su parovi započeli kohabitaciju.

1.2.2. Aktivni odabir i socijalna homogamija

Ako je sličnost partnera posljedica aktivnog odabira, vjerojatno donosi značajne prednosti partnerima. Thiessen, Young i Delgado (1997) su predložili asortativno uparivanje kao strategiju koja nosi dvije evolucijske prednosti: povećava odnos dobitka i troška altruizma prema teoriji ukupne reproduktivne uspješnosti (Hamilton, 1964) te kada su roditelji slični, svaki od njih doprinosi više od 50% genetskom materijalu potomaka. Epstein i Guttman (1984) predložili su da bi optimalna strategija bila pronaći partnera koji maksimizira sličnost do stupnja koji nije incestuozan. Ako asortativno uparivanje donosi neke prednosti, ljudima bi slični partner trebao biti privlačan. Također, sličan partner pruža samopotvrdu, jača razumijevanje i povećava bliskost (Aron, Aron, Tudor i Nelson, 1991; Murray, Holmes, Bellavia, Griffin i Dolderman, 2002). Osim toga, ljudi izvještavaju o želji da im partner bude sličan (Hitsch, Hortascu i Ariely, 2010). Zapravo, željena sličnost veća je od stvarne (Watson, Beer i McDade-Montez, 2014).

Ideja socijalne homogamije kao mehanizma u podlozi partnerske sličnosti temelji se na tome da se potencijalni partneri pronalaze u granicama fizičke udaljenosti, odnosno blizine, posebice u određenim socijalnim sredinama (škola, posao, crkva...). Ako ljudi koji dijele geografsku i socijalnu pozadinu također dijele druge karakteristike poput stavova i vrijednosti, onda sličnost u tim karakteristikama nije zbog aktivnog odabira već pasivne asortativnosti (zbog dijeljene okoline). Međutim, istraživanja pokazuju da partnerska sličnost u stavovima i ličnosti ostaje znatna i kad se socijalna homogamija statistički kontrolira (Botwin, Steinberg i Draper, 1997; Mascie-Taylor i Vandenberg, 1988; Watson i sur., 2004).

Parovi koji se upoznaju putem interneta nisu ograničeni geografskom lokacijom ili socijalnim okruženjem. Stoga, ako su slični, to bi išlo u prilog hipotezi o aktivnom odabiru. Gonzaga, Carter, i Buckwalter (2010) istražili su sličnost na bračnim parovima koji su se upoznali na internetskoj stranici. Rezultati su pokazali da su partneri bili značajno slični u crtama ličnosti i interesima i prije nego su se upoznali online.

Malo je dokaza o socijalnoj homogamiji i u tradicionalnim i online parovima pa ovaj mehanizam vjerojatno ne igra veliku ulogu u sličnosti. Trebala bi postojati znatna varijacija u karakteristikama kao što su stavovi i interesi i među ljudima koji dijele geografsku i socijalnu okolinu. Zbog tih varijacija ljudi mogu aktivno tražiti partnera sličnih karakteristika. Ipak,

utjecaj socijalne homogamije možda se ne može zanemariti na nekim karakteristikama, kao što su inteligencija (Mascie-Taylor i Vandenberg, 1988) i nasilni zločini (Frisell i sur., 2012).

1.3. Implikacije asortativnog uparivanja

1.3.1. Psihološke implikacije asortativnog uparivanja

Sličnost partnera stvara homogeniju okolinu, što bi s vremenom moglo utjecati na vezu i zadovoljstvo vezom (Kardum, Hudek-Knezevic, Schmitt i Covic, 2017b). Istraživanja pokazuju kako su neke individualne karakteristike partnera značajni prediktori zadovoljstva vezom (Becker, 2013; Dyrenforth, Kashy, Brent i Lucas, 2010). Na primjer, neuroticizam je rizičan faktor za kvalitetu i zadovoljstvo vezom, a neka istraživanja govore o blago zaštitnoj ulozi ekstraverzije i savjesnosti (Neyer i Asendorpf, 2001; Robins, Caspi i Moffit, 2000; 2002; Watson, Hubbard i Wiese, 2000). Partnerska sličnost također je povezana sa stabilnosti i zadovoljstvom vezom (Gaunt, 2006; Luo i Klohnen, 2005). Partneri različite rase, etniciteta, religije ili stupnja edukacije imaju veću vjerojatnost prekida, posebice ako nisu u braku (Blackwell i Lichter, 2004; Frimmel, Halla i Winter-Ebmer, 2013; Wang, Kao i Joyner, 2006). Ipak, sličnost u demografskim varijablama nije jak prediktor zadovoljstva vezom, odnosno heterogeni parovi mogu općenito biti zadovoljni kao i homogeni (Keizer i Komter, 2015; Schoen, Rogers i Amato, 2006). Pretpostavlja se da je sličnost partnera u ličnosti i stavovima ipak važniji faktor za zadovoljstvo vezom (Luo i Klohnen, 2005; Murstein, 1980).

1.3.2. Socijalne implikacije asortativnog uparivanja

Asortativno uparivanje ima značajne implikacije za socijalnu i ekonomsku nejednakost (Schwartz, 2013). Zbog homogamije u socioekonomskom statusu (razini obrazovanja i prihodu) povećava se broj parova u kojima su partneri jednakog statusa, što stvara veće razlike u klasama i potvrđuje njihov socijalni status (Blossfeld, 2009). Harpending i Cochran (2015) su koristili simulacije koje su ilustrirale snažan efekt asortativnog uparivanja na stratifikaciju. Kada populacija bez kasti počne prakticirati stopostotnu homogamiju u nekoj varijabli (npr. prihodu), dvije kaste stvore se nakon samo jedne generacije. Nakon dvije generacije, kaste se razlikuju za 1.75 standardne devijacije.

U Sjedinjenim Američkim Državama nejednakost plaća se znatno povećala od 60-ih godina 20. stoljeća (Burtless, 1999; Schwartz, 2010b). Procjenjuje se da je 17 do 51% povećanja nejednakosti prihoda nastalo zbog povećanja homogamije u prihodu (Schwartz, 2010b). Veća nejednakost u prihodu potkrepljuje granice između postojećih socijalnih grupa i smanjuje vjerojatnost brakova između pripadnika različitih slojeva društva (Schwartz, 2013).

Pošto je edukacija važna odrednica prihoda, može se očekivati da je asortativno uparivanje u obrazovanju odgovorno za nejednakost prihoda. Ipak, ono objašnjava samo četvrtinu asortativnog uparivanja u zaradi (Breen i Salazar, 2011). Iako je u Sjedinjenim Američkim Državama homogamija u obrazovanju porasla, ova promjena ima mali utjecaj na nejednakost prihoda (Breen i Salazar, 2011; Kremer, 1997; Western, Bloome i Percheski, 2008). Moguća objašnjenja su da se heterogenost prihoda unutar kategorija obrazovanja povećala ili da se asortativno uparivanje u najnižim razinama edukacije smanjilo, što smanjuje polarizaciju u prihodu kućanstva (Breen i Salazar, 2011). Socijalne posljedice asortativnog uparivanja na buduće generacije su složene, budući da i drugi faktori mogu igrati važnu ulogu, poput stope plodnosti (Fernandez i Rogerson, 2001) i roditeljskog ulaganja u edukaciju djece (Beck i González-Sancho, 2009).

1.3.3. Genetske implikacije asortativnog uparivanja

Reprodukcija ljudi sličnih crta povećava genetsku varijancu i heritabilnost tih crta. Čak i umjerena razina asortativnosti može značajno povećati genetski varijabilitet u populaciji akumulacijom efekata kroz generacije (Plomin, DeFries, Knopik i Neiderhiser., 2013). Ti procesi mogu biti bitni za dječji razvoj i socijalizaciju. Socijalno nepoželjno ponašanje moglo bi biti posljedica naslijeđenih karakteristika i odgoja, odnosno opažanja socijalno nepoželjnog ponašanja roditelja. Stoga bi heterogenija obiteljska okolina mogla biti pogodnija za razvoj djeteta.

Homogamija u određenoj karakteristici povećava proporciju osoba s ekstremnim razinama karakteristike i diverzificira populaciju. Na primjer, modeli koji simuliraju efekte asortativnog uparivanja na pretilost sugeriraju da prijelaz s nasumičnog uparivanja na potpunu homogamiju može više nego duplo povećati postotak pretilih osoba u populaciji unutar samo dvije generacije (Speakman, Djafarian, Stewart i Jackson, 2007). Istraživanja psihopatologije pokazuju snažnu vezu između psihičkih poremećaja roditelja i djece (Gottesman, Laursen, Bertelsen i

Mortensen, 2010; Merikangas, Weissman, Prusoff i John, 1988). Te genetske posljedice imaju značajne implikacije za javno zdravstvo. Utjecaj asortativnog uparivanja na genetiku ovisi o plodnosti (Epstein i Guttman, 1984). Na primjer, rizik neplodnosti je značajno viši ako su oba partnera pretila (Pasquali, Patton i Gambineri, 2007), a homogamija u obrazovanju smanjuje šanse reproduktivnog neuspjeha (Huber i Fieder, 2011).

1.4. Tamna trijada

Psiholozi se tamnom trijadom bave već desetljećima, iako su termin skovali Paulhus i Williams (2002). Tamnu trijadu čine tri crte ličnosti - narcizam, psihopatija i makijavelizam. Narcisoidan i antisocijalan poremećaj ličnosti postoje kao klinički poremećaji, no istraživanja tamne trijade bave se subkliničkom psihopatijom i narcizmom u normalnoj populaciji, koji ne dosežu razinu za kliničku dijagnozu (Furnham, Richards i Paulhus, 2013).

Konstrukt subkliničkog ili 'normalnog' narcizma nastao je kad su Raskin i Hall (1979) pokušali izdvojiti subkliničku inačicu poremećaja ličnosti, što je dovelo do nastanka NPI (*Narcissistic Personality Inventory*). Osobe visokog narcizma imaju snažan osjećaj vlastite važnosti i povlaštenosti, ponašaju se arogantno te se smatraju posebnima ili jedinstvenima (Campbell, Rudich i Sedikides, 2002; Kohut, 1966; Rhodewalt i Morf, 1995). Imaju iznadprosječnu potrebu da im se drugi dive, istovremene osjećaje superiornosti i zavisti prema drugima te pretjerano reagiraju na kritike (Bushman i Baumeister, 1998; Thomaes, Brummelman, Reijntjes i Bushman, 2013). Osjećaju potrebu da budu u centru pažnje i posjeduju nerealistične fantazije o moći, ljepoti, sposobnostima i romantičnim vezama (Buss i Chiodo, 1991; Campbell i Foster, 2007; Emmons, 1989; Lee i sur. 2013). U interpersonalnim se odnosima ponašaju izrabljivački i bez empatije prema drugima (Hepper, Hart i Sedikides, 2014; Schimmenti i sur., 2017; Watson, Grisham, Trotter i Biderman, 1984).

Istraživanja psihopatije započela su sustavnim opažanjima pacijenata koji su iskazivali smanjenu empatiju i kajanje, sklonost iskorištavanju i neobuzdanom ponašanju te antisocijalne tendencije koje su često bile prikrivene šarmom (Muris, Merckelbach, Otgaar i Meijer; 2017). Razvojem mjera samoprocjene, danas se patološka psihopatija tretira kao ekstreman skor na crti koja se normalno distribuira u populaciji (Furnham i sur., 2013) i na temelju koje se klinički i subklinički uzorci razlikuju kvantitativno, ali ne i kvalitativno. Psihopatija je

multidimenzionalan konstrukt kojeg obilježavaju nedostatak empatije i kajanja, traženje uzbuđenja, impulzivnost, hladna emocionalnost, antisocijalna ponašanja i manipulacija (Williams, Nathanson i Paulhus, 2003).

Makijavelizam je dobio naziv po renesansnom političkom strategu Niccolou Machiavelliju kojemu se često pripisuje ideja da “cilj opravdava sredstva”, odnosno da su nemoralne taktike potrebne kako bi se stekla moć. Tvrdnje iz njegove knjige Christie i Geis (1970) su iskoristili za formiranje mjere crte ličnosti. Christie i Geis (1970) pronašli su da se ispitanici koji se slažu s tim tvrdnjama ponašaju na hladan i manipulativan način u laboratorijskim i realnim uvjetima. U srži je riječ o cinizmu i manipulaciji (Furnham i sur. 2013). Osobe visokog makijavelizma su manipulativne i iskorištavaju druge. Zaokupljene su vlastitim interesima i emocionalno hladne te imaju negativan, cinični pogled na ljude i društvo (Rauthmann i Will, 2011). Moguće je da makijavelizam ima različitu faktorsku strukturu za muškarce i žene (Rauthmann, 2012).

Ranija istraživanja pokazuju povezanosti između tri crte. Najvišu povezanost pokazuju psihopatija i makijavelizam (Miller, Hyatt, Maples-Keller, Carter i Lynam, 2016). Također se pronalaze korelacije oko .50 između narcizma i psihopatije a najslabija povezanost najčešće se nalazi između narcizma i makijavelizma, s korelacijama oko .25. (Paulhus i Williams, 2002). Crte tamne trijade dijele neke sličnosti. Osobe se ponašaju zlonamjerno, dvolično, agresivno, emocionalno su nedostupne i imaju tendenciju samopromocije (Paulhus i Williams, 2002). I kod narcizma i kod makijavelizma postoji usmjerenost na vlastito napredovanje, no makijavelizam je više motiviran instrumentalnim ciljevima (Paulhus i Jones, 2015). Iako postoji preklapanje među njima, riječ o zasebnim konstruktima (Furnham i sur., 2013; Paulhus i Williams, 2002).

1.4.1. Tamna trijada i asortativno uparivanje

Neka istraživanja pronašla su dokaze o pozitivnoj asortativnosti u socijalno nepoželjnim karakteristikama, odnosno u osobinama koje se inače ne bi smatrale poželjnim (Sleep, Lavner i Miller, 2017). S jedne strane, ne očekuje se pozitivna asortativnost u tamnoj trijadi jer veza nije adaptivna za osobu koju partner iskorištava (Jonason, Li i Buss, 2010b). Crte tamne trijade ne obilježavaju prosocijalne kvalitete koje ljudi inače smatraju poželjnim. Na primjer, partner visoko na makijavelizmu bio bi hladan i manipulativan, a ne podržavajuć i brižljiv. S druge strane, veza s takvom osobom mogla bi imati neke prednosti. Primjerice, prijatelji si pomažu u

provođenju izrabljivačkih socijalnih strategija (Jonason i Schmitt, 2012). Na sličan način romantična veza s osobom visokog narcizma, psihopatije ili makijavelizma mogla bi donositi prednosti u obliku statusa i resursa. Nadalje, pošto osobe visoko na crtama tamne trijade mogu biti manje poželjne kao partneri, vjerojatno biraju sebi slične partnere. Pozitivno uparivanje u crtama tamne trijade može imati i negativne posljedice, jer je kod roditelja visoke tamne trijade vjerojatno niže roditeljsko ulaganje (Jonason, Lyons i Bethell, 2014).

Postoje dokazi o asortativnom uparivanju u crtama tamne trijade. U istraživanju Novgorodoffa (1974) muškarci su općenito preferirali žene niskog makijavelizma, a pogotovo muškarci koji su i sami nisko na makijavelizmu. Žene visoko na makijavelizmu su preferirale muškarce visokog makijavelizma za partnere. Savard, Sabourin i Lussier (2011) su istraživali psihopatiju bračnih i parova u kohabitaciji te pronašli umjerenu pozitivnu asortativnost za sekundarnu psihopatiju. Jonason, Lyons i Blanchard (2015) su na temelju procjena privlačnosti pronašli pozitivnu povezanost psihopatije muškarca i žene za kratkoročne i dugoročne veze, a muškarci više psihopatije procijenili su žene više psihopatije kao poželjne majke. Smith i suradnici (2014) izvještavaju o umjerenoj asortativnosti za makijavelizam, psihopatiju i ukupnu tamnu trijadu, ali slabijoj negativnoj asortativnosti za narcizam. Kardum i suradnici (2017b) pronašli su dokaze za pozitivnim uparivanjem u sve tri crte tamne trijade. Pri tome je najviša asortativnost bila u makijavelizmu, zatim psihopatiji i narcizmu. Rezultati također podržavaju hipotezu inicijalnog uparivanja, što znači da su partneri već bili slični u crtama tamne trijade na početku veze i nisu postali sličniji tijekom vremena. Isto tako, sličnost se ne može pripisati varijablama dobi i obrazovanja (socijalnoj homogamiji), što podržava hipotezu aktivnog uparivanja.

1.5. Teorija životnih puteva

Dvije glavne determinante reproduktivnog uspjeha su preživljavanje i reprodukcija (Figueredo i sur., 2014). Postići oba cilja postaje problem raspodjele resursa. I preživljavanje i reprodukcija zahtijevaju potrošnju resursa, stoga između ta dva cilja postoji implicitna kompeticija za ograničenim resursima. Teorija životnih puteva (eng. *life history theory*; Wilson, 1975) pruža teorijski okvir za razumijevanje procesa koji bi trebao maksimizirati reproduktivni uspjeh.

Teorija životnih puteva je evolucijska teorija srednje razine koja opisuje razlike u ulaganju bioenergetskih i materijalnih resursa u kontinuirano preživljavanje (somatsko ulaganje) i prenošenje gena (reproduktivno ulaganje). S jedne strane kontinuuma reproduktivnog ulaganja nalazi se ulaganje u razmnožavanje usmjereno na pronalazak i zadržavanje seksualnih partnera. S druge strane reproduktivnog kontinuuma smjestili su se roditeljsko i nepotističko ulaganje, odnosno ulaganje u povećanje šanse preživljavanja postojećih potomaka i genetskih srodnika.

Teorija životnih puteva predviđa da će kod vrsta u nestabilnoj ili nepredvidivoj okolini evoluirati osobine „r-selekcije“ koje povezujemo s visokom reproduktivnom stopom, niskim roditeljskim ulaganjem i relativno kratkim međugeneracijskim razmakom (Pianka, 1970). S druge strane, u stabilnoj i predvidivoj okolini evoluirat će osobine „K-selekcije“, povezane s nižom reproduktivnom stopom, višim roditeljskim ulaganjem i većim međugeneracijskim razmakom. Ovaj r/K kontinuum predstavlja raspon ponašanja koji izjednačavamo sa *strategijama životnih puteva*. Organizmi mogu usvojiti sporu ili brzu strategiju, odnosno više ulagati u manji broj potomaka ili manje ulagati u veći broj potomaka.

Ljudi su kao vrsta visoko K-selekcionirani, „sporiji“ od mnogih drugih vrsta – imaju dug period djetinjstva, dug životni vijek, sporiji tjelesni rast, manju plodnost, visoko roditeljsko ulaganje, veliku apsolutnu i relativnu veličinu mozga... (Ellis, Figueredo, Brumbach i Schlomer, 2009). Kaplan i Lancaster (2003) navode bar četiri posebne karakteristike ljudske strategije životnih puteva koje ih razlikuju od ostalih primata. To su: dug životni vijek, dug period zavisnosti potomaka što rezultira obiteljima s djecom različite dobi, višegeneracijski prtok resursa i podrška u roditeljstvu mlađim od strane starijih članova te muška podrška u roditeljstvu (opskrba resursima za ženu i potomke).

Iako se teorija životnih puteva koristi za opisivanje razlike na razini vrsta, pokazala se korisnom i u razumijevanju razlika unutar vrsta, uključujući i ljude. Kada se govori o ljudima, teorija životnih puteva još se naziva teorija diferencijalnog K (Rushton, 1985). Individualne razlike u genetici i socioekološkim faktorima u djetinjstvu mogu dovesti do individualnih razlika u strategijama životnih puteva (Ellis i sur., 2009; Rushton, 1985). Kompetitivna okolina u kojoj su resursi limitirani dovesti će do rasta populacije sukladno r-selekciji, jer će takvim uvjetima bolje biti prilagođeno ulaganje u razmnožavanje. S druge strane, okolina bogatija resursima pogodovati će K-selekciji koja podrazumijeva veće somatsko i roditeljsko ulaganje (Geary, 2005). Stoga će osobe odrasle u težim, nepredvidivim i nekontrolabilnim okolinama

vjerojatnije razviti brze strategije, dok će osobe odrasle u sigurnijim, predvidljivijim ili kontrolabilnijim okolinama razviti sporije strategije (Figueredo i sur., 2006).

Pretpostavka je da se osobine ličnosti grupiraju na neslučajan način kao adaptacija na stabilnu ili nestabilnu okolinu u ranom djetinjstvu te da obiteljska struktura, inteligencija, seksualna ponašanja i ličnost međusobno koreliraju (Brumbach, Figueredo i Ellis, 2009). Iskustva u prvih pet do sedam godina su temelj na kojem osobe kasnije baziraju strategije životnih puteva (Belsky, Steinberg i Draper, 1991). Nepredvidive okoline s visokim rizikom mortaliteta utječu na pojavu brze strategije - osobe ranije sazrijevaju i produciraju više potomaka, ali zatim manje ulažu u potomke. Ova je strategija adaptivna jer povećava vjerojatnost da će barem neki potomci preživjeti. S druge strane, relativno predvidljive okoline s niskim rizikom mortaliteta utječu na stvaranje spore strategije. Pri tome osobe sporije sazrijevaju i stvaraju potomke u kasnijim godinama, te zatim više ulažu u taj manji broj potomaka. Povećano ulaganje energije kroz ovakvu strategiju može, dakle, biti povezano s većom sposobnosti za pridobivanje resursa, statusa i dugoročnih partnera (McDonald, Donnellan i Navarrete, 2012).

1.5.1. Parametri strategija životnih puteva

Strategije životnih puteva povezane su s raznim biološkim i psihosocijalnim parametrima. Veća je vjerojatnost da će osobe s brzom strategijom ući u pubertet u ranijoj dobi, ranije se upuštati u seksualne odnose i rađati djecu u ranijoj dobi te imati veći broj djece s manjom dobnom razlikom (Figueredo i sur., 2014). Psihometrijski markeri brzih strategija uključuju konzumaciju duhana i alkohola u ranijoj dobi, uključivanje u nasilne i rizične aktivnosti, kriminal, korištenje ilegalnih supstanci i niže zadovoljstvo vezom. „Brzi stratezi“ također imaju veću vjerojatnost preljuba, orijentaciju na kratkoročne seksualne strategije, veći promiskuitet, odnosno – veće ulaganje u razmnožavanje. S druge strane, biometrijski parametri spore strategije su kasniji ulazak u pubertet, manji broj djece, kasnije stupanje u spolne odnose i kasnije rađanje uz veći razmak između djece. Od psihometrijskih parametara spore strategije tu su stabilnije i duže veze, veće zadovoljstvo vezom, orijentacija na dugoročne seksualne strategije i manji broj partnera tijekom života. Drugim riječima, osobe koje koriste spore strategije iskazuju manje ulaganje u razmnožavanje. Osim toga, osobe sa sporom strategijom imaju sigurnu privrženost s roditeljima, vlastitom djecom i romantičnim partnerima, kao i višu prisutnost bioloških očeva i višu razinu majčinske brige tijekom djetinjstva. To upućuje na to

da su osobe koje iskazuju sporu strategiju imaju više roditeljsko ulaganje te su ga i same primale. Osim toga, kod „sporih stratega“ zapaženo je i izražavanje podrške kroz komunikaciju (Olderbak and Figueredo 2009) te općenita psihološka dispozicija za dugoročno planiranje (Gladden, Figueredo i Jacobs, 2009).

Figueredo, Vasquez, Brumbach, i Schneider (2004) predlažu jedan zajednički faktor u podlozi raznih parametara životnih puteva, uključujući seksualna, reproduktivna i roditeljska, obiteljska i socijalna ponašanja te ga nazivaju K-faktor.

1.5.2. Asortativno uparivanje i strategije životnih puteva

Postoje dokazi o assortativnom uparivanju u strategijama životnih puteva, kod prijatelja i romantičnih partnera (Figueredo i Wolf, 2009; Figueredo i sur., 2006). Osobe sa sporom strategijom više se uparuju sa sličnijim seksualnim i socijalnim partnerima (Figueredo, Vásquez, Brumbach i Schneider, 2007; Figueredo i Wolf, 2009). Ova se pojava interpretira kao adaptacija za očuvanje koadaptiranih genoma kod „sporih stratega“ te kao adaptacija koja favorizira genetsku diversifikaciju kod „brzih stratega“. Slični roditelji imat će genetski homogenije potomke. Sukladno teoriji životnih puteva, genetske prednosti homogamije ovise o predvidljivosti okoline (Figueredo i Wolf, 2009). Spore strategije koje uključuju sporije spolno sazrijevanje i kasniju reprodukciju učinkovitije su u stabilnim okolinama. Stoga je u tim uvjetima homogamija korisna sporim stratezima jer će homogeno potomstvo imati veću sposobnost da očuva integritet lokalno adaptiranih genoma. S druge strane, nestabilna i nepredvidiva okolina favorizirat će brzu strategiju jer će veća genetska raznolikost povećati šanse za opstanak i reprodukciju potomaka.

1.5.3. Teorija životnih puteva i tamna trijada

Jonason i suradnici (2017) pišu o razumijevanju tamne trijade s perspektive teorije životnih puteva. Objašnjenje za to jest da se tamna trijada povezuje s kratkoročnim strategijama parenja, impulzivnosti, interpersonalnom agresijom i limitiranom empatijom, što sve moguće reflektira individualne razlike u strategijama životnih puteva (Jonason, Li, Webster i Schmitt, 2009). Brza životna strategija znači preferenciju kratkoročnih veza, manju razinu samokontrole, sebičnost i druge antisocijalne tendencije poput agresije (Jonason i sur., 2010). Ljudi s višom tamnom trijadom tipično su više agresivni - narcisi reagiraju negativnije na prijetnje njihovu egu a psihopati na tjelesne prijetnje (Jones i Paulhus, 2010). U istraživanju Jonason i suradnika (2009)

kod muškaraca su sve tri crte tamne trijade bile značajno povezane s različitim mjerama kratkoročnih veza. S obzirom na prirodu tamne trijade, ljudi koji postižu visoke rezultate na tim crtama mogu biti neugodni za druge. Narcisi sebe vide preuveličano, makijavelisti druge smatraju inferiornijima, a psihopati su više dominantni i nisu savjesni. Osobe koje postižu visoke rezultate na mjerama tamne trijade impulzivnije su i vjerojatnije je da će se rizično ponašati, što je sve u skladu s brzom životnom strategijom (Crysel, Crosier i Webster, 2013; Jonason, Koenig, i Tost, 2010a; Jones i Paulhus, 2011). S obzirom na navedeno, teorija životnih puteva smatra crte tamne trijade adaptivnima u smislu da facilitiraju aktivnu eksploataciju okoline za dobitke u razmnožavanju i preživljavanju.

Psihopatija pokazuje najkonzistentniju povezanost sa strategijama životnih puteva. Istraživanja pokazuju da je psihopatija povezana s brzim strategijama, narcizam uglavnom sa sporom strategijom, a za makijavelizam rezultati nisu konzistentni (Davis, Visser, Volk, Vaillancourt i Arnocky, 2015; Jonason i sur., 2010a; Jonason i sur., 2017). Zapravo, narcizam je povezan sa sporom i brzom strategijom, ovisno o kojim je facetama i korištenoj mjeri riječ (Manson, 2020; McDonald i sur., 2012). Istraživanja su uglavnom ograničena na zapadne zemlje i indirektnu procjenu strategija životne povijesti. Stoga su Jonason i suradnici (2017) koristili uzorak iz različitih kultura (Mađarska, Brazil, Sjedinjene Američke Države, Australija, Japan, Rusija). Dobiveni su generalno konzistentni rezultati - psihopatija i u nešto manjoj mjeri makijavelizam povezani su s bržom, a narcizam sa sporijom strategijom životnih puteva.

Istraživanje McDonalda i suradnika (2012) ukazuje na to da mjere tamne trijade i drugi indikatori strategija životnih puteva formiraju dva faktora. Faktor brze životne strategije uključuje impulzivnu antisocijalnost psihopatije, osjećaj povlaštenosti narcizma, makijavelizam, nerestriktivnu socioseksualnost i agresiju. Faktor spore strategije životnih puteva uključuje dominantnost psihopatije, autoritet i grandioznost narcizma. Ovi rezultati sugeriraju da su neki elementi psihopatije i narcizma povezani s brzom strategijom životnih puteva, a drugi sa sporom.

Iako istraživanja uglavnom podržavaju hipoteze pozitivnog, inicijalnog i aktivnog uparivanja u crtama tamne trijade, mehanizmi u podlozi toga manje su jasni. Zanimljivo bi bilo ispitati ulogu koju bi strategije životnih puteva mogle imati u sličnostima partnera u tim crtama. Iako postoje istraživanja koja su se bavila vezom crta tamne trijade i strategijama životnih puteva (Jonason i sur., 2017), još ni jedno nije ispitalo mogući utjecaj strategija na sličnost

parova u tamnoj trijadi. Kada je riječ o asortativnosti u strategijama životnih puteva, osobe spore strategije biraju sebi sličnije partnere, pa se može pretpostaviti da će osobe sporije strategije biti sličnije u crtama tamne trijade.

Cilj je ovog rada bio ispitati postoji li asortativno uparivanje u crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva i je li ono rezultat aktivnog uparivanja ili socijalne homogamije te inicijalnog uparivanja ili konvergencije. Drugi je cilj bio ispitati postoji li moderatorski efekt strategija životnih puteva na asortativnost u crtama tamne trijade.

1.6. Problemi rada

Problemi ovog istraživanja su sljedeći:

1. Ispitati postoji li asortativno uparivanje u narcizmu, makijavelizmu, psihopatiji i strategijama životnih puteva.
2. Ispitati dolazi li do inicijalnog uparivanja ili konvergencije u narcizmu, makijavelizmu, psihopatiji i strategijama životnih puteva.
3. Ispitati je li asortativnost u narcizmu, makijavelizmu, psihopatiji i strategijama životnih puteva rezultat aktivnog uparivanja ili socijalne homogamije.
4. Postoji li moderatorski efekt strategija životnih puteva na asortativnost romantičnih partnera u narcizmu, makijavelizmu i psihopatiji.

1.7. Hipoteze rada

1. Postoji niska do umjerena asortativnost romantičnih partnera u crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva.
2. Asortativnost romantičnih partnera u crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva je rezultat inicijalnog uparivanja, ali ne i konvergencije.
3. Asortativnost romantičnih partnera u crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva je rezultat aktivnog uparivanja, ali ne i socijalne homogamije.
4. Strategija životnih puteva ima značajan efekt na partnersku sličnost u narcizmu, makijavelizmu i psihopatiji. Sporija strategija životnih puteva povezana je s većom partnerskom sličnosti u crtama tamne trijade.

2. Metoda

2.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 410 ispitanika, odnosno 205 vjenčanih i nevjenčanih heteroseksualnih parova, čije su romantične veze trajale minimalno godinu dana. Raspon dobi muškaraca bio je od 19 do 56 godina, ($M= 29.44$, $SD= 6.48$), a žena od 18 do 38 godina ($M= 27.17$, $SD= 5.06$). U braku je bio 61 par (29.8%), a u romantičnoj vezi 144 parova (70.2%). U kohabitaciji je bilo 126 parova (61.5%), prosječnog trajanja 4.85 godina ($SD= 4.02$), raspona 1 mjesec – 17.25 godina. Brak ispitanika trajao je u rasponu od 4 mjeseca do 17.25 godina, prosječnog trajanja 6.17 godina ($SD= 4.61$).

Najveći broj muškaraca nije imao ni jedno dijete (70.7%), dok je jedno dijete imalo njih 14.1%, dvoje djece 12.7%, troje 2.0%, a četvero djece imalo je 0.5% muškaraca. Najveći broj žena nije imalo ni jedno dijete (69.8%), jedno dijete imalo je 15.1%, dvoje djece 13.2%, a troje djece 2.0% žena.

Obrazovna struktura pokazuje da je samo srednju školu završilo 55.6% muškaraca, 23.4% imalo je završen diplomski studij, 13.7% je završilo preddiplomski studij, 4.9% je završilo višu školu, a 2.0% muškaraca je završilo poslijediplomski studij. Samo srednjoškolsko obrazovanje imalo je 37.1% žena, dok ih je 31.7% imalo završen diplomski studij. Preddiplomski je studij završilo 20.5% žena, a poslijediplomski studij 2.9%. Višu je školu završilo 7.3% žena.

Struktura zaposlenosti pokazuje da je najveći broj (72.7%) muškaraca bio zaposlen na puno radno vrijeme, 18.5% njih je studiralo ili stažiralo, 3.4% je bilo zaposleno na određeno vrijeme, 2.9% je bilo nezaposleno, a 2.0% u mirovini. Što se tiče žena, zaposleno je bilo njih 49.8%, dok je 35.6% njih tada studiralo ili stažiralo. Također, 2.4% žena je bilo zaposleno na nepuno radno vrijeme, 4.4% je bilo u mirovini, 5.4% nezaposleno, a 2% su bile kućanice.

2.2. Mjerni instrumenti

U istraživanju su korišteni upitnici za prikupljanje podataka o demografskim varijablama, narcizmu, psihopatiji, makijavelizmu i strategijama životnih puteva muškaraca i žena.

2.2.1. Mjera strategija životnih puteva

Mini-K (Figueredo i sur., 2006) mjeri individualne razlike u strategijama koje predviđa teorija životnih puteva. Ovaj upitnik je skraćena verzija ALHB - *Arizona Life History Battery* (Figueredo i sur., 2007), upitnika kognitivnih i ponašajnih indikatora strategija životnih puteva. Sadrži 20 čestica na kojima ispitanici procjenjuju slaganje s navedenim tvrdnjama, od -3 (uopće se ne slažem) do +3 (u potpunosti se slažem). Uključuje čestice poput: „*Radije bih imao jednu nego više seksualnih partnerica u isto vrijeme.*“ i „*Imam blizak i topao odnos sa svojim djetetom/djecom.*“ Rezultat na Mini-K čini globalnu procjenu latentnog konstrukta, K-faktora. Visok rezultat upućuje na sporu strategiju, a nizak rezultat na brzu strategiju. Mini-K se može koristiti umjesto zahtjevnijeg ALHB upitnika od 199 čestica, a tada se pouzdanost kreće oko .70 (Figueredo i sur., 2014). Figueredo i suradnici (2014) navode test-retest pouzdanost iste veličine (.70) te visoko slaganje između različitih procjenjivača, odnosno romantičnih partnera. Jonason i suradnici (2017) navode Cronbach α između .76 i .83. U ovom je istraživanju dobiven Cronbach α iznosio .76 za samoprocjene muškaraca i .73 za samoprocjene žena.

2.2.2. Mjera narcizma

Kao mjera narcizma korišten je NPI-40 – *Narcissistic Personality Inventory-40* (Raskin i Terry, 1988), skraćena verzija NPI (Raskin i Hall, 1979). NPI-40 mjeri globalni narcizam, ali i sedam njegovih komponenti: taštinu („*Volim se gledati u ogledalu.*“), iskorištavanje („*Volim upravljati drugim ljudima.*“), privilegiranost („*Tražim da mi se iskaže poštovanje koje zaslužujem.*“), samodostatnost („*Volim preuzeti odgovornost za donošenje odluka.*“), superiornost („*Ja sam izuzetna osoba.*“), autoritet („*Ja sam rođeni vođa.*“) i ekshibicionizam („*Uznemirava me kad ljudi ne primijete kako izgledam u javnosti.*“). Ova mjera narcizma sadrži 40 čestica prisilnog izbora. Za svaki par tvrdnji ispitanici odlučuju koja tvrdnja bolje opisuje njihova vjerovanja i osjećaje. Pri tome jedna tvrdnja upućuje na narcistički stav („*Nisam skroman.*“), a druga na stav koji nije narcistički („*Ja sam zapravo skromna osoba.*“). Raskin i Terry (1988) izvješćuju o pouzdanosti od .74 do .90. Novija istraživanja upućuju na to da je

pouzdanost veća od .80. Kardum i suradnici (2015) izvješćuju o $\alpha=.83$, a Jonason i suradnici (2009) i Kardum i suradnici (2017b) o $\alpha=.84$. U ovom je istraživanju dobiven $\alpha=.87$ za samoprocjenu muškaraca i $\alpha=.91$ za samoprocjenu žena.

2.2.3. Mjera makijavelizma

MACH-IV je mjera makijavelizma koja se sastoji od 20 čestica (Christie i Geiss, 1970). Ispitanici procjenjuju slaganje s tvrdnjama od +3 (izrazito se slažem) do -3 (izrazito se ne slažem). Sadrži čestice tipa: *“Nikad ne reci nikome pravi razlog zbog kojeg si nešto učinio, osim ako to nije korisno.”*, *“Mudro je laskati važnim ljudima.”* i *“Teško je napredovati bez da se tu i tamo koriste »prečice«.* Koeficijent pouzdanosti (Cronbach α) je veći od .70 – Jonason i suradnici (2009) su pronašli $\alpha=.75$, Kardum i suradnici (2015) $\alpha=.72$, a Kardum i suradnici (2017b) $\alpha=.78$. U ovom je istraživanju za samoprocjene muškaraca dobiven $\alpha=.73$, a za samoprocjene žena $\alpha=.71$.

2.2.4. Mjera psihopatije

Korišten je SRP-III-A, verzija *Self-Report Psychopathy Scale-III* (Paulhus, Hemphill i Hare, 2012), koja sadrži 31 česticu prevedenu na hrvatski jezik (Kardum, Hudek-Knežević, Schmitt i Grundler, 2015). Ispitanici procjenjuju slaganje od A (jako se ne slažem) do E (jako se slažem). Uključuje čestice poput: *„Uživam u preuzimanju rizika“*, *„Pravila postoje da bi ih se kršilo.“* i *„Zadovoljstvo mi je varati ljude.“*. Ova mjera pretpostavlja četverofaktorsku strukturu (Williams, Paulhus i Hare, 2007) koja uključuje antisocijalno ponašanje, eratični životni stil, interpersonalnu manipulaciju i emocionalnu hladnoću. Ova verzija ne sadrži ekstremna ponašanja i dobro procjenjuje subkliničku psihopatiju, a ukupni je rezultat dobra mjera psihopatije u nekliničkoj populaciji. Paulhus i Williams (2002) navode pouzdanost ukupne skale od .79, a u istraživanjima na hrvatskoj populaciji ta je vrijednost nešto više zadovoljavajuća – $\alpha=.83$ (Kardum i sur., 2015) i $\alpha=.85$ (Kardum i sur., 2017b; Kardum i sur., 2017a). U ovom je istraživanju dobiven $\alpha=.83$ za samoprocjene muškaraca i $\alpha=.97$ za samoprocjene žena.

2.3. Postupak

Ispitanici su prikupljeni metodom snježne grude putem osobnih kontakata, a studente psihologije Filozofskog fakulteta u Rijeci motiviralo se na traženje ispitanika tako da za svaki dovedeni par dobiju određeni broj eksperimentalnih sati. Također je upućen poziv na istraživanje ostalim odsjecima Filozofskog fakulteta u Rijeci i drugim fakultetima na području grada Rijeke. Potencijalnim ispitanicima naglašeno je da je istraživanje važno jer omogućuje bolje razumijevanje procesa odabira partnera.

Oba partnera morala su istovremeno pristupiti istraživanju. Istraživanje se provodilo u kontroliranim uvjetima u prostoriji Filozofskog fakulteta u Rijeci ili drugim odabranim lokacijama u kojima se moglo osigurati da si partneri međusobno ne utječu na odgovore, odnosno da ne surađuju tijekom ispunjavanja upitnika. Parovima su na ispunjavanje dani upitnici. Prije samog ispunjavanja naglašena je anonimnost istraživanja i važnost iskrenog odgovaranja. Svaki je par osmislio zajedničku šifru na temelju koje bi se podaci muškarca i žene mogli povezati. Svaki je ispitanik ispunio dva seta upitnika - za samoprocjenu i procjenu partnera – kojima se mjere osobine psihopatije, makijavelizma i narcizma te strategije životnih puteva. U tu svrhu konstruirane su muške i ženske verzije upitnika. Redoslijed upitnika unutar seta je randomiziran, a ispunjavanje upitnika trajalo je 30-40 minuta. Po završetku ispunjavanja upitnici partnera stavljeni su u jednu zajedničku omotnicu koja je zapečaćena kako bi se osigurala anonimnost.

3. Rezultati

Nad prikupljenim je podacima provedena analiza uz pomoć statističkog paketa SPSS. Izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije i parcijalne korelacije te su nakon toga provedene regresijske analize sa sličnosti u crtama psihopatije, narcizma i makijavelizma kao kriterijskim varijablama, dok su muške i ženske strategije životnih puteva korištene kao prediktori. Deskriptivni podaci korištenih varijabli prikazani su u Tablici 1. u nastavku.

Tablica 1. *Aritmetičke sredine, standardne devijacije, raspon rezultata, koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbachov alfa) i koeficijenti razlike (t-test i Cohenov d) rezultata na mjerama crta tamne trijade i strategija životnih puteva*

	Muškarci					Žene					t	d
	M	SD	MIN	MAX	α	M	SD	MIN	MAX	α		
Narcizam	13.15	7.23	2.00	36.00	.87	11.18	6.36	1.00	35.00	.84	2.92**	.29
Makijavelizam	63.85	10.77	29.00	101.00	.73	62.04	10.26	36.00	96.00	.71	1.74	.17
Psihopatija	70.31	13.10	42.00	110.00	.83	61.12	10.53	39.00	105.00	.78	7.83**	.77
Strategija životnih puteva	103.62	13.04	45.00	135.00	.76	111.01	11.51	74.00	135.00	.73	7.01**	.60

** $p \leq .01$ * $p \leq .05$; M – aritmetička sredina SD – standardna devijacija; α - Cronbachov alfa; t – t-test; d – Cohenov d; strategija životnih puteva – viši rezultat znači sporiju strategiju

Koeficijenti unutarnje konzistencije (α) ukazuju na zadovoljavajuću pouzdanost svih korištenih mjernih instrumenata. Rezultati t-testa pokazuju da se muškarci i žene u ovom uzorku statistički značajno razlikuju u visini narcizma i psihopatije te u brzini strategije životnih puteva. Muškarci imaju viši narcizam i psihopatiju u odnosu na žene te niži rezultat na upitniku strategije životnih puteva, što ukazuje na bržu strategiju. Veličina efekta bila je mala za narcizam te srednja za psihopatiju i strategije životnih puteva.

3.1. Asortativno uparivanje u tamnoj trijadi i strategijama životnih puteva

U svrhu provjere hipoteza o asortativnosti parova u crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva, izračunati su koeficijenti korelacije, prikazani u Tablici 2. Ako se partneri uparuju po principu sličnosti, korelacije između muškaraca i žena bit će pozitivne. Hipoteza o inicijalnom uparivanju partnera nasuprot konvergenciji ispitana je parcijalnim korelacijama. U tu svrhu kontrolirana je varijabla duljine veze. Ako se sličnost javlja zbog konvergencije, kontrola efekta trajanja veze smanjit će korelacije između partnera. Kako bi ispitali hipotezu o aktivnom uparivanju partnera nasuprot socijalne homogamije, kontrolirane su varijable dobi muškarca i žene i njihova interakcija te trajanje obrazovanja muškarca, žene i njihova interakcija. Ako se sličnost javlja zbog socijalne homogamije, kontrola spomenutih varijabli smanjit će korelacije između muškaraca i žena.

Tablica 2. *Pearsonovi koeficijenti korelacije između muškaraca i žena u crtama narcizma, makijavelizma, psihopatije i strategijama životnih puteva*

Muškarci	Žene			
	Strategija životnih puteva	Narcizam	Makijavelizam	Psihopatija
Strategija životnih puteva	.27**	-.12	-.19**	-.25**
	.25**	-.12	-.17*	-.23**
	.24**	-.13	-.16*	-.23**
Narcizam	.002	.19**	.16*	.07
	.05	.14	.13	.02
	.05	.16*	.15*	.04
Makijavelizam	-.20**	.18*	.47**	.25**
	-.18*	.15*	.46**	.23**
	-.15*	.16*	.46**	.21**
Psihopatija	-.10	.16*	.24**	.24**
	-.04	.08	.20**	.19**
	-.05	.15*	.21**	.18*

** $p \leq .01$ * $p \leq .05$; prvi redovi – korelacije bez kontrole; drugi redovi – korelacije s kontrolom trajanja veze; treći redovi – korelacije s kontrolom dobi i obrazovanja; strategija životnih puteva – viši rezultat znači sporiju strategiju

U Tablici 2. vidi se da su koeficijenti korelacija narcizma, makijavelizma, psihopatije i strategija partnera statistički značajni i pozitivni. To upućuje na pozitivnu asortativnost u sve

četiri varijable. Visine koeficijenata korelacije upućuju na umjerenu povezanost makijavelizma te slabiju povezanost narcizma, psihopatije i strategija životnih puteva među partnerima. Korelacije makijavelizma, psihopatije i strategija životnih puteva među partnerima značajne su i nakon kontrole duljine veze te su se malo promijenile, što potvrđuje hipotezu o inicijalnom uparivanju. Međutim, nakon kontrole duljine veze, korelacija narcizma među partnerima nije statistički značajna, što govori o konvergenciji među partnerima. Nakon isključenja efekata dobi i obrazovanja, korelacije među partnerima u narcizmu, makijavelizmu, psihopatiji i strategijama životnih puteva ostale su statistički značajne i pozitivne te se nisu mnogo promijenile, što potvrđuje hipotezu o aktivnom uparivanju. Strategije životnih puteva žene značajno su povezane jedino s makijavelizmom muškarca, dok je strategija muškarca povezana s makijavelizmom i psihopatijom žene. Sporija strategija žene korelira s nižim makijavelizmom muškarca, a sporija strategija muškarca s nižim makijavelizmom i psihopatijom. Generalno, korelacije su očekivano niske, osim u makijavelizmu muškarca i žene.

3.2. Moderatorski efekt strategija životnih puteva na sličnost u tamnoj trijadi

Kako bi se ispitali efekti strategija životnih puteva na partnersku sličnost, provedene su tri multiple regresijske analize. Kao kriterijske varijable korištene su razlike partnera u crtama narcizma, makijavelizma i psihopatije, mjerene indeksima disortativnosti (d^2). Indeksi disortativnosti dobiveni su oduzimanjem rezultata jednog partnera (muškarca) od rezultata drugog partnera (žene) i kvadriranjem dobivenih razlika kako bi se dobile apsolutne vrijednosti razlika. Dobiveni deskriptivni podaci su prikazani u Tablici 3.

Tablica 3. Deskriptivni podaci kvadriranih razlika (d^2) za narcizam, makijavelizam i psihopatiju

	MIN	MAX	M	SD
Narcizam	0.00	900.00	78.79	138.17
Makijavelizam	0.00	1296.00	119.45	182.83
Psihopatija	0.00	3025.00	300.99	432.39

Kvadrirane razlike služe kao obrnuti indikator asortativnog uparivanja. Veći indeks disortativnosti znači manju partnersku sličnost u varijablama. U Tablici 4. prikazane su korelacije indeksa disortativnosti sa strategijama životnih puteva žena i muškaraca.

Tablica 4. *Korelacije indeksa disortativnosti u mjerama tamne trijade i strategija životnog puta muškaraca i žena*

	d ² Psihopatija	d ² Narcizam	d ² Makijavelizam
Strategije žena	.00	-.20**	.05
Strategije muškaraca	-.10	-.09	.06

** $p \leq .01$; * $p \leq .05$; strategija životnih puteva – viši rezultat znači sporiju strategiju

Strategije životnih puteva žena značajno su i negativno povezane s indeksom disortativnosti u narcizmu, što znači da je sporija strategija žene povezana s manjim razlikama u narcizmu partnera. Drugim riječima, što je strategija žene sporija, to je sličnost u narcizmu veća. Strategija žene nije značajno povezana s ostalim razlikama, kao ni strategija muškarca.

Kako bi se ispitali prediktorski i moderatorski efekti strategije životnih puteva na sličnost partnera u crtama tamne trijade, provedene su tri regresijske analize. Prediktori su uključeni u analizu u dva koraka – strategija žene i strategija muškarca u prvome koraku te njihova interakcija u drugom. Kao kriterijske varijable korišteni su indeksi disortativnosti u narcizmu, makijavelizmu i psihopatiji. Rezultati regresijskih analiza, standardizirani (β) koeficijenti pojedinih prediktora i njihove značajnosti, prikazani su u Tablici 5.

Tablica 5. *Rezultati regresijskih analiza sa strategijama žene i muškarca te interakcijom njihovih strategija kao prediktorima sličnosti u crtama psihopatije, narcizma i makijavelizma*

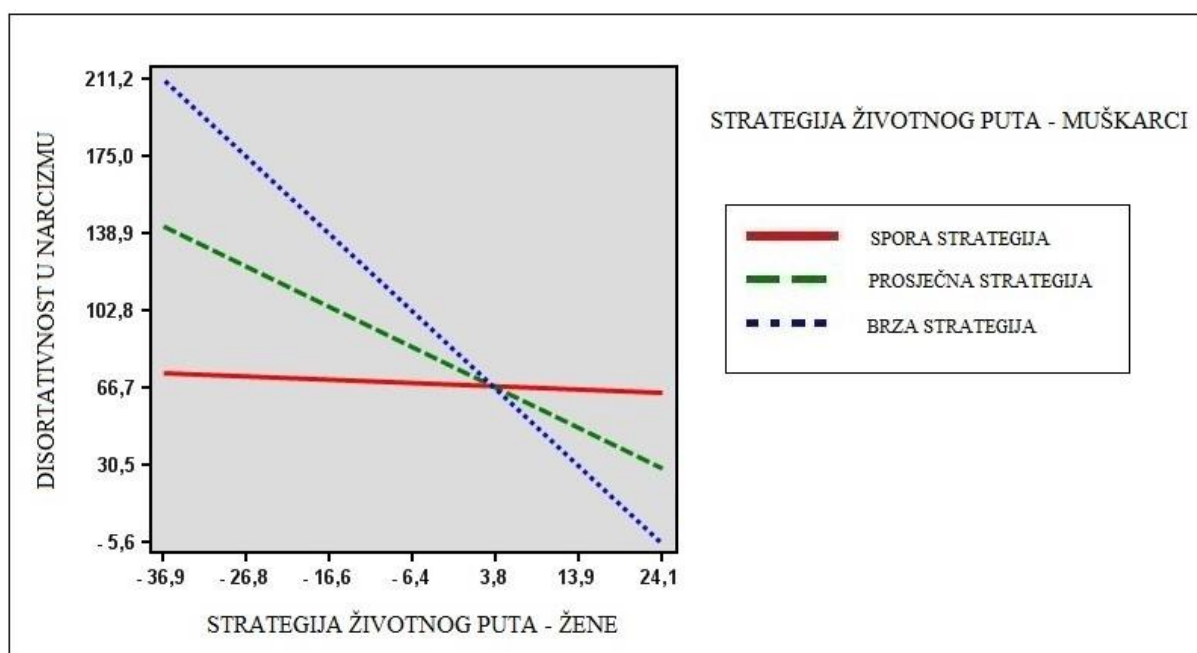
Prediktorske varijable		Kriterijske varijable		
1. korak	d ² Psihopatija	d ² Narcizam	d ² Makijavelizam	
Strategija žene	.04	-.18*	.04	
Strategija muškarca	-.11	-.04	.06	
R	.11	.20*	.07	
R ²	.01	.04*	.00	
2. korak				
Strategija žene	.05	-.15*	.03	
Strategija muškarca	-.12	-.04	.06	
Interakcija M i Ž strategija	.04	.17*	-.07	
R	.12	.26*	.10	
R ²	.01	.07*	.01	
ΔR ²	.00	.03*	.00	

** p ≤ .01; * p ≤ .05; R = koeficijent multiple korelacije; R² = koeficijent determinacije; ΔR² = promjena u koeficijentu determinacije između prvog i drugog koraka analize; strategija životnih puteva – viši rezultat znači sporiju strategiju

Hijerarhijske regresijske analize su pokazale da strategija životnih puteva muškarca nije značajan prediktor disortativnosti u narcizmu, makijavelizmu i psihopatiji partnera. Strategija životnih puteva žene i interakcija strategija muškarca i žene značajno objašnjavaju varijancu disortativnosti između muškaraca i žena u narcizmu. U prvom je koraku strategija životnih puteva žene značajan prediktor i objašnjava 4% varijance disortativnosti u narcizmu partnera. Uvođenjem interakcije strategija muškarca i žene u drugom koraku dodatno je objašnjeno 3% varijance disortativnosti u narcizmu. Ovim modelom ukupno je objašnjeno 7% varijance disortativnosti u narcizmu partnera, a pri tome je strategija životnih puteva žene negativni prediktor - što je strategija žene sporija, to je disortativnost manja.

Učinjena je analiza nagiba pravca za indekse disortativnosti u narcizmu s obzirom na ženske i muške strategije životnih puteva, što je prikazano na Slici 1.

Slika 1. Prikaz interakcije strategija životnog puta muškaraca i žena na disortativnost u narcizmu

Iz grafičkog prikaza uočavamo da je kod muškaraca brže strategije disortativnost veća što je strategija žene brža ($b = 79.98$; $p < .001$), dok kod muškaraca spore strategije ženina strategija nije povezana sa disortativnosti u narcizmu ($b = 68.03$, $p > .05$). Drugim riječima, kod muškaraca spore strategije ženina strategija nije povezana sa sličnosti u narcizmu, ali je kod muškaraca brže strategije sličnost u narcizmu veća što je ženina strategija sporija.

4. Rasprava

Jedan od ciljeva ovog rada bio je ispitati na koji se način romantični partneri uparuju u crtama tamne trijade. Rezultati ovog istraživanja pokazuju da između partnera postoji značajna povezanost, pri čemu je visina korelacije bila najviša za makijavelizam, zatim strategije životnih puteva i psihopatiju te najniža za narcizam. Kako je i očekivano za crte ličnosti, korelacije su pozitivne ali nisu visoke. Visine korelacijskih koeficijenata su očekivane s obzirom na literaturu (Botwin, Buss i Shackelford, 1997; Luo, 2009; Watson i sur., 2004). S obzirom na postojanje hijerarhije sličnosti u kojoj se sličnost u crtama ličnosti konzistentno nalazi među najnižim korelacijama u odnosu na ostale karakteristike, povezanost makijavelizma među partnerima je zapravo viša od očekivane. Možemo zaključiti da se partneri u navedenim varijablama uparuju po principu sličnosti. Rezultati su općenito u skladu s prethodnim istraživanjima u kojima su dobiveni slični rezultati za crte tamne trijade (Kardum i sur., 2017a; 2017b; Novgorodoff, 1974; Smith i sur., 2014). Za razliku od istraživanja Smith i suradnika (2014), dobivena asortativnost partnera u narcizmu u ovom istraživanju nije negativna. Kardum i suradnici (2017b) zabilježili su niske do umjerene pozitivne korelacije u narcizmu, makijavelizmu i psihopatiji među partnerima. U ovom se istraživanju replicirao taj obrazac: umjerena povezanost u makijavelizmu, niska u psihopatiji i najniža u narcizmu. Moguće je da je najviša povezanost dobivena u makijavelizmu zbog toga što čestice upitnika MACH-IV mjere stavove, a asortativnost u stavovima je umjerena do visoka (Feng i Baker, 1994; Watson i sur., 2004).

Nadalje, pretpostavljeno je da se asortativnost partnera javlja zbog inicijalnog i aktivnog uparivanja. Hipoteza o inicijalnom uparivanju nasuprot konvergenciji ispitana je kontrolom trajanja veze. Ako se sličnost u većoj mjeri javlja zbog konvergencije, partneri koji su duže u vezi bit će sličniji. Značajna razlika nakon kontrole trajanja veze zapažena je u narcizmu, kada je povezanost izgubila statističku značajnost. To upućuje na usličnjavanje partnera u narcizmu tijekom vremena, odnosno, sličnost u narcizmu nije rezultat inicijalnog uparivanja. Što se tiče makijavelizma i psihopatije, rezultati idu u prilog hipotezi o inicijalnom uparivanju. Također, pretpostavljeno je da je sličnost partnera rezultat aktivnog odabira, a ne socijalne homogamije, odnosno da se partneri biraju na temelju vlastitih preferencija. Nakon kontrole dobi i trajanja obrazovanja, rezultati potvrđuju hipotezu o aktivnom uparivanju u svim varijablama. Najveća promjena korelacijskih koeficijenata zapažena je u psihopatiji, što upućuje na to da je pored

aktivnog uparivanja u toj crti prisutan i efekt socijalne homogamije, odnosno uparivanje zbog zajedničkih okolinskih faktora (dob, razina obrazovanja).

Rezultati pokazuju da postoji asortativnost u osobinama koje se inače ne smatraju društveno poželjnima. Iako se crte tamne trijade tipično povezuju s izrabljivačkim strategijama i kratkoročnim vezama, svi su parovi u korištenom uzorku minimalno godinu dana zajedno te je većina u kohabitaciji. To upućuje na namjeru dugoročne veze, što je kontekst veze koji se ne smatra idealnim za osobe više tamne trijade. S druge strane, većina parova nije u braku i nema djecu. Kada bi se parovi obuhvaćeni ovim uzorkom pratili dulje vrijeme, moglo bi se ispitati mijenja li se opažena sličnost s vremenom. Istraživanja pokazuju da trajanje veze i vrsta veze nemaju efekta na partnersku sličnost pa bi očekivali slične rezultate (Caspi i Harbener, 1993; Caspi i sur., 1992). Ipak, hipotezu o inicijalnom uparivanju bilo bi još bolje ispitati longitudinalnim istraživanjem. U tom slučaju, ako se pronađe efekt uslićnjavanja u narcizmu, mogli bi govoriti o kontekstu u kojem dugoročne veze pogoduju osobama višeg narcizma. Sličnost između partnera ima značajne implikacije za par, od zadovoljstva vezom, preko genetskog materijala kojeg prosljeđuju potomcima, do stvaranja obiteljskog okruženja u kojem će se djeca odgajati.

Što se tiče strategija životnih puteva, kako je očekivano, dobiveni rezultati ukazuju na pozitivno uparivanje partnera. Osobe sporije strategije uparuju se s partnerima sporije strategije. Pronađena je statistički značajna povezanost ženine strategije s indeksom disortativnosti u narcizmu, pa su rezultati regresijske analize očekivani. Sporija strategija žene povezana je s većom sličnosti u narcizmu partnera. Rezultati regresijske analize pokazuju postojanje interakcije: kod muškaraca bržih strategija sporija ženina strategija povećava sličnost u narcizmu, ali ne i kod muškaraca spore strategije. Žene imaju više roditeljsko ulaganje od muškaraca i mogu imati manji broj potomaka, dok muškarci mogu producirati veći broj potomaka i manje ulažu u roditeljstvo, stoga ne moraju biti izbirljivi. Ako je riječ o muškarcu spore strategije, uparivanje u narcizmu neće se promijeniti s obzirom na ženinu strategiju. S druge strane, muškarci brze strategije vjerojatnije su manje izbirljivi pa ženina strategija igra ulogu u odabiru partnera tako da žene sporije strategije biraju sličnije partnere.

5. Zaključak

U crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva pronađena je niska do umjerena asortativnost. Rezultati potvrđuju hipotezu o uparivanju po sličnosti i generalno su u skladu s istraživanjima o asortativnosti u crtama tamne trijade. Pretpostavljeno je da se asortativnost javlja zbog inicijalnog i aktivnog uparivanja partnera. Rezultati podržavaju hipotezu o inicijalnom uparivanju u makijavelizmu, psihopatiji i strategijama životnih puteva, ali ne i u narcizmu. Dobiveni rezultati također idu u prilog hipotezi o aktivnom uparivanju svim crtama tamne trijade i strategijama životnih puteva. U ovom istraživanju pretpostavljeno je da će strategije životnih puteva imati utjecaj na partnersku sličnost u crtama tamne trijade. Kada su strategije sporije, sličnost u crtama tamne trijade trebale bi biti veće. Prediktorski i moderatorski efekti pronađeni su samo za sličnost u narcizmu. Strategija životnih puteva žene i interakcija strategija muškarca i žene objašnjavaju 7% varijance asortativnosti u narcizmu. Kad je strategija muškarca spora, sličnost u narcizmu nije povezana sa strategijom žene. Kad je strategija muškarca brza, sličnost u narcizmu je veća što je strategija žene sporija.

LITERATURA

- Aron, A., Aron, E. N., Tudor, M. i Nelson, G. (1991). Close relationships as including other in the self. *Journal of Personality & Social Psychology*, 60, 241–253.
- Bacon, P. M., Conte, A. i Moffatt, P. G. (2014). Assortative mating on risk attitude. *Theory*, 77, 389–401.
- Beck, A. i González-Sancho, C. (2009). *Educational assortative mating and children's school readiness*. Center for Research on Child Wellbeing, Princeton University.
- Becker, O. A. (2013). Effects of similarity of life goals, values, and personality on relationship satisfaction and stability: Findings from a two-wave panel study. *Personal Relationships*, 20, 443–461.
- Belsky, J., Steinberg, L. i Draper, P. (1991). Childhood experience, interpersonal development, and reproductive strategy: An evolutionary theory of socialization. *Child Development*, 62, 647–670.
- Botwin, M. D., Buss, D. M. i Shackelford, T. K. (1997). Personality and mate preferences: Five factors in mate selection and marital satisfaction. *Journal of Personality*, 65, 107–136.
- Breen, R. i Salazar, L. (2011). Educational assortative mating and earnings inequality in the United States. *American Journal of Sociology*, 117, 808–843.
- Brumbach, B. H., Figueredo, A. J. i Ellis, B. J. (2009). Effects of harsh and unpredictable environments in adolescence on development of life history strategies: a longitudinal test of an evolutionary model. *Human Nature*, 20, 25–51.
- Buffardi, L. E. i Campbell, W. K. (2008). Narcissism and social networking sites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 1303–1314.
- Burtless, G. (1999). Effects of growing wage disparities and changing family composition on the U.S. income distribution. *European Economic Review*, 43, 853–865.
- Bushman, B.J. i Baumeister, R.F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 219–229.

- Buss, D.M. i Chiodo, L.M. (1991). Narcissistic acts in everyday life. *Journal of Personality*, 59, 179-215.
- Buss, D. M. (1984). Toward a psychology of person–environment (PE) correlation: The role of spouse selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47, 361–377.
- Buss, D. M. (1985). Human Mate Selection. *American Scientist*, 73, 47-51.
- Buss, D. M. (1987). Selection, evocation and manipulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 1214-1221.
- Buss, D. M. i Schmitt, D. P. (1993). Sexual Strategies Theory: An evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100, 204–232.
- Blackwell, D. L. i Lichter, D. T. (2004). Homogamy among dating, cohabiting, and married couples. *Sociological Quarterly*, 45, 719–737.
- Blossfeld, H. P. (2009). Educational assortative mating in contemporary perspective. *Annual Review of Sociology*, 35, 513–530.
- Caspi, A. i Herbener, E. S. (1993). Marital assortment and phenotypic convergence: Longitudinal evidence. *Social Biology*, 40, 48–60.
- Caspi, A., Herbener, E. S. i Ozer, D. J. (1992). Shared experiences and the similarity of personalities: A longitudinal study of married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 281–291.
- Campbell, W.K. i Foster, J.D. (2007). The narcissistic self: Background, an extended agency model, and ongoing controversies. U C. Sedikides i S. Spencer (ur.), *Frontiers in social psychology: The self* (str. 115-138). Philadelphia, PA: Psychology Press.
- Campbell, W.K., Rudich, E.A. i Sedikides, C. (2002). Narcissism, self-esteem, and the positivity of self-views: Two portraits of self-love. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 358-368.
- Christie, R. i Geis, F. L. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic.
- Crysel, L. C., Crosier, B. S. i Webster, G. D. (2013). The Dark Triad and risk behavior. *Personality and individual differences*, 54, 35-40.

- Davis, A. C., Visser, B. A., Volk, A. A., Vaillancourt, T. i Arnocky, S. (2019). The relations between life history strategy and dark personality traits among young adults. *Evolutionary Psychological Science*, 5, 166-177.
- Di Castelnuovo, A., Quacquarello, G., Donati, M. B., De Gaetano, G. i Iacoviello, L. (2009). Spousal concordance for major coronary risk factors: A systematic review and meta-analysis. *American Journal of Epidemiology*, 169, 1–8.
- Dyrenforth, P. S., Kashy, D. A., Donnellan, M. B. i Lucas, R. E. (2010). Predicting relationship and life satisfaction from personality in nationally representative samples from three countries: The relative importance of actor, partner, and similarity effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99, 690-702.
- Ellis, B. J., Figueredo, A. J., Brumbach, B. H. i Schlomer, G. L. (2009). The impact of harsh versus unpredictable environments on the evolution and development of life history strategies. *Human Nature*, 20, 204-268.
- Emmons, R.A. (1989). Exploring the relations between motives and traits: The case of narcissism. U D.M. Buss i N. Cantor (ur.), *Personality psychology* (str. 32-44). New York: Springer.
- Epstein, E. i Guttman, R. (1984). Mate selection in man: Evidence, theory, and outcome, *Social Biology*, 31, 243-278.
- Feng, D. i Baker, L. (1994). Spouse similarity in attitudes, personality, and psychological well-being. *Behavior Genetics*, 24, 357–364.
- Fernandez, R. i Rogerson, R. (2001). Sorting and long-run inequality. *The Quarterly Journal of Economics*, 116, 1305–1341.
- Figueredo, A. J., Vasquez, G., Brumbach, B. H. i Schneider, S. M. (2004). The heritability of life history strategy: The k-factor, covitality, and personality. *Social biology*, 51, 121-143.
- Figueredo, A. J., Vásquez, G., Brumbach, B. H. i Schneider, S. M. R. (2007). The K-factor, covitality, and personality: a psychometric test of life history theory. *Human Nature*, 18, 47–73.

- Figueredo, A. J., Vásquez, G., Brumbach, B. H., Schneider, S. M. R., Sefcek, J. A., Tal, I. R. i sur. (2006). Consilience and life history theory: From genes to brain to reproductive strategy. *Developmental Review*, 26, 243–275.
- Figueredo, A. J. i Wolf, P. S. (2009). Assortative pairing and life history strategy. *Human Nature*, 20, 317-330.
- Figueredo, A. J., Wolf, P. S. A., Olderbak, S. G., Gladden, P. R., Fernandes, H. B. F., Wenner, C. i sur. (2014). The psychometric assessment of human life history strategy: A meta-analytic construct validation. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 8, 148-185.
- Fletcher, G. J. i Simpson, J. A. (2000). Ideal standards in close relationships: Their structure and functions. *Current Directions in Psychological Science*, 9, 102-105.
- Fletcher, G. J. O., Simpson, J. A. i Thomas, G. (2000). Ideals, perceptions, and evaluations in early relationship development. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 933–940.
- Fletcher, G. J., Tither, J. M., O’Loughlin, C., Friesen, M. i Overall, N. (2004). Warm and homely or cold and beautiful? Sex differences in trading off traits in mate selection. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 659-672.
- Foster, J. D. i Trimm, R. F. (2008). On being eager and uninhibited: Narcissism and approach–avoidance motivation. *Personality and Social Psychological Bulletin*, 34, 1004–1017.
- Frimmel, W., Halla, M. i Winter-Ebmer, R. (2013). Assortative mating and divorce: Evidence from Austrian register data. *Journal of Royal Statistical Society*, 176, 907–929.
- Frisell, T., Pawitan, Y., Langstrom, N. i Lichtenstein, P. (2012). Heritability, assortative mating and gender differences in violent crime: Results from a total population sample using twin, adoption, and sibling models. *Behavior Genetics*, 42, 3–18.
- Fulton, J. J., Marcus, D. K. i Payne, K. T. (2010). Psychopathic personality traits and risky sexual behavior in college students. *Personality and Individual Differences*, 49, 29–33.
- Furnham, A., Richards, S. C. i Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7, 199-216.

- Gangestad, S. W. i Simpson, J. A. (2000). The evolution of human mating: Trade-offs and strategic pluralism. *Behavioral and Brain Sciences*, 23, 573-587.
- Gaunt, R. (2006). Couple Similarity and Marital Satisfaction: Are Similar Spouses Happier? *Journal of Personality*, 74, 1401-1420.
- Geary, D. C. (2005). *The origin of mind: Evolution of brain, cognition, and general intelligence*. Washington, DC: American Psychological Association Press.
- George, D., Luo, S., Webb, J., Pugh, J., Martinez, A. i Foulston, J. (2015). Couple similarity on stimulus characteristics and marital satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 86, 126–131.
- Gladden, P. R., Figueredo, A. J. i Jacobs, W. J. (2009). Life history strategy, psychopathic attitudes, personality, and general intelligence. *Personality and Individual Differences*, 46, 270–275.
- Gonzaga, G. C., Carter, S. i Buckwalter, J. G. (2010). Assortative mating, convergence, and satisfaction in married couples. *Personal Relationships*, 17, 634–644.
- Gottesman, I. I., Laursen, T. M., Bertelsen, A. i Mortensen, P. B. (2010). Severe mental disorders in offspring with 2 psychiatrically ill parents. *Archives of General Psychiatry*, 67, 252-257.
- Grant, J. D., Heath, A. C., Bucholz, K. K., Madden, P. A. F., Agrawal, A., Statham, D. J. i Martin, N. G. (2007). Spousal concordance for alcohol dependence: Evidence for assortative mating or spousal interaction effects? *Alcohol Clinical Experimental Research*, 31, 717–728.
- Hamilton, W. D. (1964). The genetical evolution of social behavior, I and II. *Journal of Theoretical Biology*, 7, 1–52.
- Harpending, H. i Cochran, G. (2015). Assortative mating, class, and caste. U T. K. Shackleford i R. D. H. Hansen (ur.), *Evolution of sexuality* (str. 57–68). Switzerland: Springer International Publishing.
- Hepper, E.G., Hart, C.M. i Sedikides, C. (2014). Moving narcissus: Can narcissists be empathic? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40, 1079-1091.
- Hitsch, G. J., Hortascu, A. i Ariely, D. (2010). What makes you click? Mate preferences in online dating. *Quantitative Marketing and Economics*, 8, 393–427.

- Holtzman, N. S. i Strube, M. J. (2013). People With Dark Personalities Tend to Create a Physically Attractive Veneer. *Social Psychological and Personality Science*, 4, 461-467.
- Hoppmann, C. A., Gerstorf, D. i Hibbert, A. (2011a). Spousal associations between functional limitation and depressive symptom trajectories: Longitudinal findings from the study of asset and health dynamics among the oldest old (AHEAD). *Health Psychology*, 30, 153-162.
- Hoppmann, C. A., Gerstorf, D., Willis, S. L. i Schaie, K. W. (2011b). Spousal interrelations in happiness in the Seattle Longitudinal Study: Considerable similarities in levels and change over time. *Developmental Psychology*, 47, 1-8.
- Huber, S. i Fieder, M. (2011). Educational homogamy lowers the odds of reproductive failure. *PLoS One*, 6, e22330.
- Jonason, P. K., Foster, J. D., Egorova, M. S., Parshikova, O., Csathó, Á., Oshio, A. i Gouveia, V. V. (2017). The Dark Triad traits from a life history perspective in six countries. *Frontiers in psychology*, 8, 1476.
- Jonason, P. K. i Kavanagh, P. (2010). The dark side of love: The Dark Triad and love styles. *Personality and Individual Differences*, 49, 611-615.
- Jonason, P. K., Koenig, B. L. i Tost, J. (2010a). Living a fast life. *Human Nature*, 21 , 428-442.
- Jonason, P. K., Li, N. P. i Buss, D. M. (2010b). The costs and benefits of the Dark Triad: Implications for mate poaching and mate retention tactics. *Personality and Individual Differences*, 48, 373-378.
- Jonason, P. K., Li, N. P. i Teicher, E. A. (2010c). Who is James Bond? The Dark Triad as an agentic social style. *Individual Differences Research*, 8, 111-120.
- Jonason, P. K., Li, N. P., Webster, G. W. i Schmitt, D. P. (2009). The Dark Triad: Facilitating short-term mating in men. *European Journal of Personality*, 23, 5-18.
- Jonason, P. K., Lyons, M. i Bethell, E. (2014). The making of Darth Vader: Parent-child care and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 67, 30-34.
- Jonason, P. K., Lyons, M. i Blanchard, A. (2015). Birds of a “bad” feather flock together: The Dark Triad traits and mate choice. *Personality and Individual Differences*, 78, 34-38.

- Jonason, P. K. i Schmitt, D. P. (2012). What have you done for me lately? Friendship-selection in the shadow of the Dark Triad traits. *Evolutionary Psychology*, 10, 400–421.
- Jonason, P. K. i Tost, J. (2010). I just cannot control myself: The Dark Triad and selfcontrol. *Personality and Individual Differences*, 49, 611–615.
- Jonason, P. K., Valentine, K. A., Li, N. P. i Harbeson, C. L. (2011). Mate-selection and the Dark Triad: Facilitating a short-term mating strategy and creating a volatile environment. *Personality and Individual Differences*, 51, 759–763.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2010). Different provocations trigger aggression in narcissists and psychopaths. *Social Psychological and Personality Science*, 1, 12–18.
- Jones, D. N. i Paulhus, D. L. (2011). The role of impulsivity in the Dark Triad of personality. *Personality and Individual Differences*, 51, 679–682.
- Kaplan, H. S. i Lancaster, J. B. (2003). An evolutionary and ecological analysis of human fertility, mating patterns, and parental investment. U K. W. Wachter i R. A. Bulatao (ur.), *Offspring: Human fertility behavior in biodemographic perspective*, str. 170–223. Washington, DC: National Academies.
- Kardum, I., Hudek-Knezevic, J., Gračanin, A. i Mehic, N. (2017a). Assortative mating for psychopathy components and its effects on the relationship quality in intimate partners. *Psychological Topics*, 26, 211-239.
- Kardum, I., Hudek-Knezevic, J., Schmitt D. P. i Covic, M. (2017b), Assortative mating for Dark Triad: Evidence of positive, initial, and active assortment. *Personal Relationships*, 24, 75-83.
- Kardum, I., Hudek-Knezevic, J., Schmitt, D. P. i Grundler, P. (2015). Personality and mate poaching experiences. *Personality and Individual Differences*, 75, 7-12.
- Keizer, R. i Komter, A. (2015). Are “equals” happier than “less equals”? A couple analysis of similarity and well-being. *Journal of Marriage and Family*, 77, 954–967.
- Kenrick, D. T., Groth, G. E., Trost, M. R. i Sadalla, E. K. (1993). Integrating evolutionary and social exchange perspectives on relationships: Effects of gender, self-appraisal, and involvement level on mate selection criteria. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64, 951-969.

- Kirsner, B. R., Figueredo, A. J. i Jacobs, W. J. (2003). Self, friends, and lovers: Structural relations among Beck Depression Inventory scores and perceived mate values. *Journal of affective disorders*, 75, 131-148.
- Kohut, H. (1966). Forms and transformations of narcissism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 14, 243-272.
- Kremer, M. (1997). How much does sorting increase inequality? *Quarterly Journal of Economics*, 112, 115–139.
- Lewak, R. W., Wakefield Jr, J. A. i Briggs, P. F. (1985). Intelligence and personality in mate choice and marital satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 6, 471-477.
- Lee, K., Ashton, M.C., Wiltshire, J., Bourdage, J.S., Visser, B.A. i Gallucci, A. (2013). Sex, power, and money: Prediction from the Dark Triad and Honesty–Humility. *European Journal of Personality*, 27, 169-184.
- Luo, S. (2009). Partner selection and relationship satisfaction in early dating couples: The role of couple similarity. *Personality and Individual Differences*, 47, 133–138.
- Luo, S. (2017). Assortative mating and couple similarity: Patterns, mechanisms, and consequences. *Social and Personality Psychology Compass*, 11, 1-14.
- Luo, S. i Klohnen, E. C. (2005). Assortative mating and marital quality in newlyweds: A couple-centered approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 304–326.
- Luo, S. i Snider, A. G. (2009). Accuracy and biases in newlyweds' perceptions of each other: Not mutually exclusive but mutually beneficial. *Psychological Science*, 20, 1332–1339.
- Manson, J. H. (2020). Is Narcissism a Slow Life History Strategy Indicator?: The Answer Depends on the LHS Instrument. *Evolutionary Psychology*, 18, 1-10.
- Mascie-Taylor, C. G. i Vandenberg, S. G. (1988). Assortative mating for IQ and personality due to propinquity and personal preference. *Behavior Genetics*, 18, 339–345.
- McDonald, M. M., Donnellan, M. B. i Navarrete, C. D. (2012). A life history approach to understanding the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 52, 601-605.

- McHoskey, J. (2001). Machiavellianism and sexuality: On the moderating role of biological sex. *Personality and Individual Differences*, 31, 779–789.
- McCrae, R. R., Martin, T. A., Hrebícková, M., Urbánek, T., Boomsma, D. I., Willemsen, G. i Costa, P. T. (2008). Personality trait similarity between spouses in four cultures. *Journal of Personality*, 76, 1137–1164.
- Merikangas, K. R., Weissman, M. M., Prusoff, B. A. i John, K. (1988). Assortative mating and affective disorders: Psychopathology in offspring. *Psychiatry*, 51, 48–57.
- Miller, J. D., Hyatt, C. S., Maples-Keller, J. L., Carter, N. T., Lynam, D. R. (2016). Psychopathy and Machiavellianism: A distinction without a difference? *Journal of Personality*, 85, 439–453.
- Mouilso, E. R. i Calhoun, K. S. (2012). A mediation model of the role of sociosexuality in the associations between narcissism, psychopathy, and sexual aggression. *Psychology of Violence*, 2, 16–27.
- Montoya, R. M., Horton, R. S. i Kirchner, J. (2008). Is actual similarity necessary for attraction? A meta-analysis of actual and perceived similarity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25, 889–922.
- Muris, P., Merckelbach, H., Otgaar, H. i Meijer, E. (2017). The malevolent side of human nature: A meta-analysis and critical review of the literature on the dark triad (narcissism, Machiavellianism, and psychopathy). *Perspectives on Psychological Science*, 12, 183–204.
- Murray, S. L., Holmes, J. G., Bellavia, G., Griffin, D. W. i Dolderman, D. (2002). Kindred spirits? The benefits of egocentrism in close relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 563–581.
- Murray, S. L., Holmes, J. G. i Griffin, D. W. (1996). The benefits of positive illusions: Idealization and the construction of satisfaction in close relationships. *Journal of personality and social psychology*, 70, 79–98.
- Murstein, B. (1980). Mate selection in the 70's. *Journal of Marriage and Family*, 42, 777–792.
- Neyer, F. i Asendorpf, J. (2001). Personality-relationship transaction in young adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81, 1190–1204.

- Novgorodoff, B. D. (1974). Boy meets girl: Machiavelianism and romantic attraction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1, 307–309.
- Olderbak, S. G. i Figueredo, A. J. (2009). Predicting romantic relationship satisfaction from life history strategy. *Personality and Individual Differences*, 46, 604–610.
- Paulhus, D. L. i Jones, D. N. (2015). Measures of dark personalities. U G. J. Boyle, D. H. Saklofske i G. Matthews (ur.), *Measures of personality and social psychological constructs* (str. 562–594). San Diego, CA, US: Elsevier Academic Press.
- Paulhus, D. L. i Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563.
- Pasquali, R., Patton, L. i Gambineri, A. (2007). Obesity and infertility. Current Opinion in Endocrinology, *Diabetes and Obesity*, 14, 482–487.
- Peek, K. M. i Markides, K. S. (2003). Blood pressure concordance in older married Mexican-American couples. *Journal of the American Geriatrics Society*, 51, 1655–1659.
- Pianka, E. R. (1970). On r- and K-selection. *American Naturalist*, 104, 592–596.
- Plomin, R., DeFries, J. C., Knopik, V. S. i Neiderhiser, J. M. (2013). *Behavioral genetics*. New York, NY:Worth.
- Randler, C. i Kretz, S. (2011). Assortative mating in morningness–eveningness. *International Journal of Psychology*, 46, 91–96.
- Raskin, R. i Hall, C. S. (1979). A Narcissistic Personality Inventory. *Psychological Reports*, 45, 590.
- Rauthmann, J. F. (2012). Towards multifaceted Machiavellianism: Content, factorial, and construct validity of a German Machiavellianism scale. *Personality and Individual Differences*, 52, 345–351.
- Rauthmann, J. F. i Will, T. (2011). Proposing a multidimensional Machiavellianism conceptualization. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 39, 391–403.

- Reynolds, C. A., Baker, L. A. i Pedersen, N. L. (2000). Multivariate models of mixed assortment: Phenotypic assortment and social homogamy for education and fluid ability. *Behavior Genetics*, 30, 455–476.
- Rhule-Louie, D. M. i McMahon, R. J. (2007). Problem behavior and romantic relationships: Assortative mating, behavior contagion, and desistance. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 10, 53–100.
- Robins, R., Caspi, A. i Moffitt, T. E. (2000). Two personalities, one relationship: Both partners' personality traits shape the quality of their relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 251–259.
- Robins, R., Caspi, A. i Moffitt, T. E. (2002). It's not just who you are with, it's who you are: Personality and relationship experiences across multiple relationships. *Journal of Personality*, 70, 925–964.
- Rushton, J. P. (1985). Differential K theory: the sociobiology of individual and group differences. *Personality and Individual Differences*, 6, 441–452.
- Rushton, J. P. (1989). Genetic similarity, human altruism, and group selection. *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 503–559.
- Rushton, J. P. i Bons, T. A. (2005). Mate choice and friendship in twins: evidence for genetic similarity. *Psychological Science*, 16, 555–559.
- Rushton, J. P. i Russell, R. J. (1985). Genetic similarity theory: a reply to Mealey and new evidence. *Behavior Genetics*, 15, 575–582.
- Rushton, J. P., Russell, R. J. i Wells, P. A. (1984). Genetic similarity theory: beyond kin selection. *Behavior Genetics*, 14, 179–193.
- Rhodewalt, F. i Morf, C.C. (1995). Self and interpersonal correlates of the Narcissistic Personality Inventory: A review and new findings. *Journal of Research in Personality*, 29, 1-23.
- Salekin, R. T. i Lynam, D. R. (2011). *Handbook of child and adolescent psychopathy*. New York: Guilford Press.
- Savard, C., Sabourin, S. i Lussier, Y. (2011). Correlates of psychopathic personality traits in community couples. *Personality and Mental Health*, 5, 186–199.

- Schimmenti, A., Jonason, P.K., Passanisi, A., La Marca, L., Di Dio, N. i Gervasi, A.M. (2017). Exploring the dark side of personality: Emotional awareness, empathy, and the Dark Triad traits in an Italian Sample. *Current Psychology*, 1-10.
- Schoen, R., Rogers, S. J. i Amato, P. R. (2006). Wives' employment and spouses' marital happiness: Assessing the direction of influence using longitudinal couple data. *Journal of Family Issues*, 27, 506–528.
- Schwartz, C. R. (2010a). Pathways to educational homogamy in marital and cohabiting unions. *Demography*, 47, 735–753.
- Schwartz, C. R. (2010b). Earnings inequality and the changing association between spouses' earnings. *American Journal of Sociology*, 115, 1524–1557.
- Schwartz, C. R. (2013). Trends and variation in assortative mating: Causes and consequences. *Annual Review of Sociology*, 39, 451–470.
- Schwartz, C. R. i Graf, N. L. (2009). Assortative matching among same-sex and different-sex couples in the United States, 1990–2000. *Demographic Research*, 21, 843–878.
- Sleep, C. E., Lavner, J. A. i Miller, J. D. (2017). Do individuals with maladaptive personality traits find these same traits desirable in potential romantic partners? *Personality and Individual Differences*, 119, 317-322.
- Smith, V. C., Hadden, B. W., Webster, G. D., Jonason, P. K., Gesselman, A. N. i Crysel, L. C. (2014). Mutually attracted or repulsed? Actor-partner interdependence models of Dark Triad traits and relationship outcomes. *Personality and Individual Differences*, 67, 35–41.
- Speakman, J. R., Djafarian, K., Stewart, J. i Jackson, D. M. (2007). Assortative mating for obesity. *American Journal of Clinical Nutrition*, 86, 316–323.
- Thiessen, D. i Gregg, B. (1980). Human assortative mating and genetic equilibrium: An evolutionary perspective. *Ethology and Sociobiology*, 1, 111-140.
- Thiessen, D., Young, R. K. i Delgado, M. (1997). Social pressures for assortative mating. *Personality and Individual Differences*, 22, 157–164.

- Thomaes, S., Brummelman, E., Reijntjes, A. i Bushman, B.J. (2013). When Narcissus was a boy: Origins, nature, and consequences of childhood narcissism. *Child Development Perspectives*, 7, 22-26.
- Touhey, J. C. (1977). Personality correlates of attraction in response to attitude similarity. *European Journal of Social Psychology*, 7, 117–119.
- Vandenberg, S. G. (1972). Assortative mating, or who marries whom?. *Behavior genetics*, 2, 127-157.
- Van Leeuwen, M., van den Berg, S. M., & Boomsma, D. I. (2008). A twin-family study of general IQ. *Learning and Individual Differences*, 18, 76–88.
- Van de Putte, B., Van Poppel, F., Vanassche, S., Sanchez, M., Jidkova, S., Eeckhaut, M. i sur. (2009). The rise of age homogamy in 19th century Western Europe. *Journal of Marriage and Family*, 71, 1234-1253.
- Voracek, M., Dressler, S. G. i Manning, J. T. (2007). Evidence for assortative mating on digit ratio (2D:4D), a biomarker for prenatal androgen exposure. *Journal of Biosocial Science*, 39, 599–612.
- Wang, H., Kao, G. i Joyner, K. (2006). Stability of interracial and intraracial romantic relationships among adolescents. *Social Science Research*, 35, 435–453.
- Watson, D., Beer, A. i McDade-Montez, E. (2014). The role of active assortment in spousal similarity. *Journal of Personality*, 82, 116–129.
- Watson, P.J., Grisham, S.O., Trotter, M.V. i Biderman, M.D. (1984). Narcissism and empathy: Validity evidence for the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 48, 301-305.
- Watson, D., Hubbard, B. i Wiese, D. (2000). General traits of personality and affectivity as predictors of satisfaction in intimate relationships: Evidence from self and partner ratings. *Journal of Personality*, 68, 413–449.
- Watson, D., Klohnen, E. C., Casillas, A., Nus Simms, E., Haig, J. i Berry, D. S. (2004). Match makers and deal breakers: Analyses of assortative mating in newlywed couples. *Journal of Personality*, 72, 1029–1068.

- Webster, G. D. i sur. (2016). An actor–partner interdependence model of the Dark Triad and aggression in couples: Relationship duration moderates the link between psychopathy and argumentativeness. *Personality and Individual Differences*, 101, 196-207.
- Western, B., Bloome, D. i Percheski, C. (2008). Inequality among American families with children. *American Sociological Review*, 73, 903–920.
- Wilson, E. O. (1975). *Sociobiology: The new synthesis*. Cambridge: Harvard University Press.
- Winch, R. F., Ktsanes, T. i Ktsanes, V. (1954). The theory of complementary needs in mate-selection: An analytic and descriptive study. *American Sociological Review*, 19, 241-249.
- Wortman, J. i Lucas, R. E. (2016). Spousal similarity in life satisfaction before and after divorce. *Journal of personality and social psychology*, 110, 625–633.
- Zajonc, R. B., Adelman, P. K., Murphy, S. T. i Niendenthal, P. M. (1987). Convergence in the physical appearance of spouses. *Motivation and Emotion*, 11, 335–346.